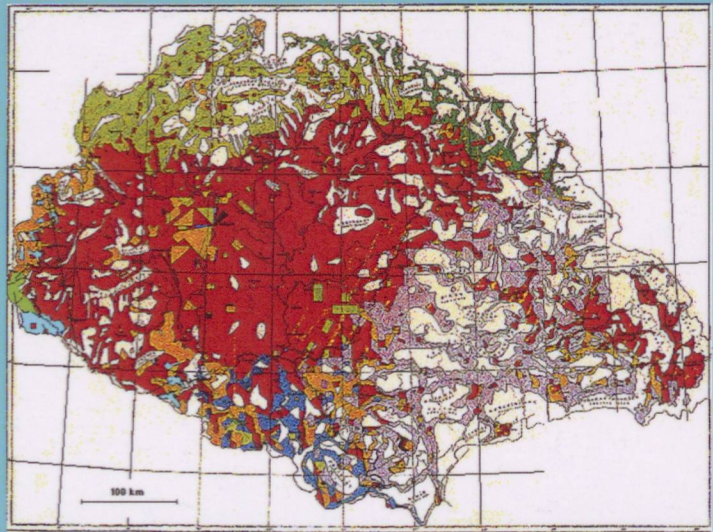

SZÓNOKYNÉ ANCSIN GABRIELLA

SZERKESZTETTE:

Magyarok a Kárpát-medencében 4.

Régmúlt és Jelen

TÖRTÉNELEMTUDOMÁNY

FÖLDRAJZTUDOMÁNY

REGIONÁLIS TUDOMÁNY

GAZDÁLKODÁSTUDOMÁNY

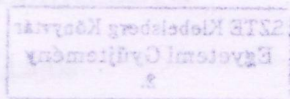
**MAGYAROK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN 4.
RÉGMÚLT ÉS JELEN**

A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG TAGJAI
Prof. Dr. Gulyás László, Szegedi Tudományegyetem
1-4-2768-196-879 VBSZ

Szerkesztette:

Szónokyné Ancsin Gabriella

HELYBEN
OLVASHATÓ

A KÖTET VENDÉGSZERKESZTŐJE

Dr. Pál. Szónokyné Ancsin Gabriella

X 301713

**EGYESÜLET KÖZÉP-EURÓPA KUTATÁSÁRA
SZEGED, 2020**

KÖZÉP-EURÓPAI MONOGRÁFIÁK

A történelemtudomány, a regionális tudomány, a földrajztudomány,
és a gazdálkodás- és szervezéstudományok művelőinek
tudományos könyvsorozata

A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG ELNÖKE

Prof. Dr. Gulyás László, Szegedi Tudományegyetem

A SOROZAT SZERKESZTŐ BIZOTTSÁGÁNAK TAGJAI

Prof. Dr. Botos Katalin DSc, Szegedi Tudományegyetem

Prof. Dr. Hajdú Zoltán DSc, MTA Regionális Kutatások Központja

Prof. Dr. Kaposi Zoltán DSc, Pécsi Tudományegyetem

Prof. Dr. Szávai Ferenc DSc, Kaposvári Egyetem

Prof. Dr. Székely Csaba DSc, Nyugat-magyarországi Egyetem

SZTE Klebelsberg Könyvtár
Egyetemi Gyűjtemény
2.

HELYBEN
OLVASHATÓ

A KÖTET VENDÉGSZERKESZTŐJE

Dr. Phd. Szónokyné Ancsin Gabriella

X 301773

A KÖTET LEKTORAI

Prof. Dr. Aubert Antal egyetemi tanár Pécsi Tudományegyetem

Prof. Dr. Gábrity Molnár Irén egyetemi rendes tanár Újvidéki Egyetem

Prof. Dr. Hajdú Zoltán DSc, tudományos tanácsadó – MTA RKK

Dr. Laczka Éva Zita KSH ny. elnökhelyettese

Prof. Dr. Majdán János egyetemi tanár Pécsi Tudományegyetem

Prof. Dr. Sümegei Pál egyetemi tanár Szegedi Tudományegyetem

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001340528

FELELŐS KIADÓ

Egyesület Közép-Európa Kutatására
Elnök: Prof. Dr. Gulyás László
6727 Szeged, Lőwy Sándor utca 37.
e-mail: gulyasl@t-online.hu

ISSN 2062-3712

ISBN 978-963-89724-9-1

TECHNIKAI SZERKESZTŐ

Csikász Lajos

Nyomda:

Innovariant Kft, Szeged
Szeged, 2016

A kötet megjelenését a Nemzetstratégiai Kutatóintézet támogatta

TARTALOMJEGYZÉK

KÖSZÖNTŐ	9
KÖNYVBEMUTATÓ: MAGYAROK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN 3..	11
PLENÁRIS ELŐADÁSOK	13
Péti Márton – Mozga Gábor: A Kárpát-medencei külhoni magyarlakta térségek egyes társadalmi-gazdasági pozíciói.....	15
Sümei Pál: A földtani közelmúlt környezettörténete	31
Rác Lajos: A klímaváltozások mezőgazdaságra gyakorolt hatásának regionális különbségei a Kárpát-medencében a kis jégkorszak idején	49
GEOLÓGIA, ÁSVÁNYKINCSEK	61
Nagy Balázs – Gulyás Sándor – Sümei Pál: Egy előzetes archeomalakológiai vizsgálat eredményei a kora neolitik Alsónyék-Bátaszék lelőhelyről.....	63
Szónoky Miklós – Gulyás Sándor: Szermonostor faragott kőanyagának geológiai vizsgálata és származása	73
Cseh Péter – Molnár Dávid – Sümei Pál: Pusztaszeri Vesszős-halom (kurván) geoarcheológiai vizsgálata	87
Benyó-Korcsmáros Réka – Torma Andrea – Gulyás Sándor – Sümei Pál: Lótusz Nagyváradról: a püspökfürdői hévízi tündérróza eredetének kérdése.....	97
Tapody Réka Orsolya – Karlik Máté – Demény Attila – Sümei Pál: Egy erdélyi tőzegláp környezettörténeti rekonstrukciója részletes szedimentológiai és geokémiai vizsgálatok alapján	105
Patocskai Zoltán: Egy Délkelet-alföldi mélyvízi hordalékkúp-rendszer proximális részének 3D modellezése	121
Makó László – Molnár Dávid – Sümei Pál: A bodrogkeresztúri lösz-paleotalaj szelvény környezettörténeti és üledékföldtani vizsgálata	131
Vári Tamás Zsolt – Molnár Dávid – Sümei Pál – Sümei Balázs Pál – Töröcsik Tünde – Tapody Réka Orsolya – Benyó-Korcsmáros Réka: A magyarbagói tőzegmohaláp negyedidőszak végi környezettörténete	141
STATISZTIKA, DEMOGRÁFIA, VÁNDORLÁS.....	153
Laczká Éva: Az életünket átszövő statisztika	155

Szónokyné Ancsin Gabriella: Népesedési folyamatok a Kárpát-medencében	165
Györbiró Nóra Alice – Györbiró András Csaba: A bihar megyei nők termékenységének releváns aspektusai kvantitatív vizsgálati eredmények alapján	181
Bajmócy Péter – Ilcsikné Makra Zsófia: A hazai települések népességszám-változási problémái 1990-2019 között.....	195
Koós Bálint: Városi vándorlás és képzettség Magyarországon (2001-2011)	209
Szilágyi Györgyi – Györbiró Nóra – Györbiró András: Dél-Németországban élő erdélyi és magyarországi kivándorolt munkavállalók értékstruktúráinak alakulása	221
Solymári Dániel: Magyar segítő szerepvállalás a menekülteket kibocsátó afrikai és közel-keleti országokban.....	229
RÉGIÓK, TURIZMUS, KULTÚRA.....	241
Zsibók Zsuzsanna – Páger Balázs: Hosszú távú, előrettekintő regionális növekedési pályák vizsgálata a Visegrádi országokban az útfüggőség kontextusában.....	243
Ritter Krisztián: Az agrárágazat szerepének kutatása és annak tapasztalatai Erdélyben	255
Molnár Gergely: A Kárpát-medence vasúthálózatának területi egyenlőtlenségei.....	267
Dajka-Szederkényi Kornélia: Wellness preferenciák az Őrség vidéki turizmusában.....	285
Tózsér Anett: A székelyföldi és a felvidéki turisztikai szervezeti rendszer összehasonlító vizsgálata	295
Révészné Papp Klára: Egy iskolateremtő, kultúrát pártoló főúr emlékezete	315

A HAZAI TELEPÜLÉSEK NÉPESSÉGSZÁM- VÁLTOZÁSI PROBLÉMÁI 1990-2019 KÖZÖTT

POPULATION CHANGE PROBLEMS OF THE HUNGARIAN SETTLEMENTS BETWEEN 1990 AND 2019

BAJMÓCY PÉTER⁴³ – ILCSIKNÉ MAKRA ZSÓFIA⁴⁴

Abstract

Hungary is among the worst countries of the World in demographic view, it has low birth and high death rate, large natural increase of the population, but moderate migration gain. There are large differences at settlement level within the country. Between 1990 and 2011 among the settlements with the highest population increase there were almost entirely suburban villages and small towns. In the period of 2012-2019 the pattern is more diverse. Beside the suburban villages there are many other types (villages near the Ukrainian border, extreme small villages, touristic villages) among the fastest growing ones. The most interesting group is the villages with migration gain but really without migration. Especially near the Ukrainian border the migrants make just addresses, but not migrate.

Keywords: Hungary, population change, suburbanization, migration

1. Magyarország demográfiai helyzete

A demográfiai helyzet immár évtizedek óta Magyarország egyik legnagyobb megoldandó problémája (Obádovics 2018, Spéder 2014), azonban mindeközben jelentős javulást nem tapasztalhatunk e téren. A népesség természetes fogyásán túl e kérdéskör számos elemet tartalmaz, így a relatíve alacsony születésszámot, a magas halálozási rátát, a csökkenő népességszámot, az ebből következő elöregedést, a munkaerő kedvezőtlen korszerkezeti összetételét. Szorosan kapcsolódnak ehhez a külső vándorlásokkal kapcsolatos problémák (bevándorlás, kivándorlás), illetve az egyes korszakokra jellemző munkaerő-felesleg (munkanélküliség) vagy a munkaerőhiány. Véleményünk szerint ezen tényezőket csak együttesen szabad kezelni, hiszen olyan mértékben hatnak egymásra, hogy egyes elemeinek változásait nehéz

⁴³ habilitált egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

⁴⁴ tudományos segédmunkatárs, Szegedi Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

megérteni a többi szegmens nélkül. Az elmúlt három-négy évtized demográfiai problémáinak összegzése azonban lényegesen meghaladja egy ilyen jellegű tanulmány kereteit, így most csak néhány általános probléma ismertetését követően a népességszám-változás extremitásainak ismertetésére vállalkozunk, kiemelve azt, hogy az ezzel kapcsolatos eltéréseket a mögöttes folyamatokon túl részben a statisztikai rendszer megbízhatatlansága is okozza.

Országos szinten a természetes fogyás (alacsony születésszám, magas halálozás) okozza a legnagyobb hosszú távú problémát Magyarországon. Közismert, hogy a természetes fogyás folyamata 1981 óta tart, azóta minden évben többen haltak meg Magyarországon, mint ahányan születtek. Az éves szintű fogyás 2-4 ezrelék között mozog, ez összességében valamivel több, mint 1,2 millió fős népességvesztést eredményezett 1981-2019 között. A természetes fogyást tekintve 1981 óta Magyarország minden évben a világ élmezőnyében foglal helyet, de „csak” 1983-1992 között volt világelső az egyes országok demográfiai adatainak összevetése alapján. A természetes fogyás kezdetét tekintve Németország (a mai határait nézve), Ausztria, Luxemburg és Nagy-Britannia is megelőzte Magyarországot, a leghosszabb ideje folyamatosan tartó fogyás vonatkozásában már csak Németország.

A természetes szaporodás két tényezője közül a születési rátát tekintve Magyarország csak kismértékben marad el az EU átlagától, s 1980 óta, annak ellenére, hogy 12-ről 9 ezrelékre esett vissza, folyamatosan a 10-15. legalacsonyabb értékkel rendelkezik a világon. Napjainkban csak Kelet-Ázsia, Dél-Európa, a Balkán néhány országa és Puerto Rico rendelkezik alacsonyabb értékekkel hazánknál [10]. A halálozási ráta még stabilabb, 1981 óta folyamatosan 13-14 ezrelék körül mozog, s ez az a mutató, amelyben jelentős Magyarország elmaradása az EU legtöbb országától. Napjainkban csak 10 ország rendelkezik magasabb halálozási rátával Magyarországnál, 9 kelet-európai (Bulgária, Románia, Szerbia, Horvátország, Lettország, Litvánia, Grúzia, Ukrajna és Oroszország) és egy afrikai (Lesotho) [11]. A magas értéken stabilizálódott halálozási ráta azt eredményezi, hogy amíg 1980-ban még 40, ma már csak 10 ország rendelkezik kedvezőtlenebb mutatóval Magyarországnál. Ugyanakkor a relatív pozíciónk javult a régióban, 1980-ban Európából egyetlen országnak sem volt kedvezőtlenebb halálozási rátája, ma 9-nek. Azaz összességében az ország relatív pozíciója világszinten folyamatosan romlik (leginkább a halálozások terén) és az EU-átlaghoz képest továbbra is elsősorban a halálozási és jóval kevésbé a születési mutatókat tekintve van elmaradásban.

Mindezt jelentősen módosítja a nemzetközi vándorlási egyenleg, mely 1990 óta alapvetően pozitív egyenleggel rendelkezik évről-évre. 1989-2010

között mérsékelt ütemű kivándorlás mellett jelentős bevándorlást figyelhetünk meg, így a vándorlási különbözet pozitív volt. A kivándorlás mértéke elmaradt számos kelet-európai országtól (Lengyelország, Románia, Balkán, Balti államok), a bevándorlók zömét pedig a határon túli magyarok adták. 2010 után fokozatosan erősödött kivándorlás és gyengült bevándorlás (2010-2016), majd (2017-) a továbbra is magasabb kivándorlási adatok mellett hirtelen megugró bevándorlást tapasztalhatunk. A bevándorlók zömét azonban már nem a határon túli magyarok adják (bár Szerbiából és Ukrajnából még jelentős a számuk), hanem a közelebbi-távolabbi területekről érkező vendégmunkások (Szerbia, Törökország, Ukrajna, Mongólia). A hivatalos nemzetközi vándorlási statisztikai adatok, különösen a kivándorlás terén azonban alig használhatók. Új formaként jelent meg az utóbbi időben a „költözés nélküli migráció”, melyről a tanulmány későbbi részében szólunk majd.

2. Anyag és módszer

A tanulmányunkban egyrészt a magyarországi települések 2012-es és 2019-es lakónépességszámát hasonlítottuk össze a Magyarország közigazgatási helynévkönyve adatai alapján [1]. Az adatok továbbszámított értékek a 2011-es népszámlálás adatai alapján, így a pontosságuk vélhetően nem tökéletes [2]. Azonban ahhoz, hogy egy nagyobb időintervallumon keresztül tudjuk értelmezni a folyamatokat, érdemesnek tűnt összehasonlítani a 2012-2019 közötti időszakot az 1990 óta eltelt évekkal. Így kontroll-időszaknak az 1990-2011 közötti éveket tekintettük, mely időszak kiemelkedően jól dokumentált és amelyben azok a zavaró hatások, amelyek napjainkban nehezé teszik az adatok értelmezését, még alig jelentek csak meg. A két vizsgált időszakra éves népességszám változási rátákat számítottunk és ezeket hasonlítottuk össze települési szinten.

Másrészt a tanulmány elkészítéséhez kvalitatív tartalomelemzés alá vettük azokat a médiában 2015 és 2019 között megjelent beszámolókat, interjúkat és más anyagokat, amelyek Kispalád drasztikus népességszám-változáshoz kapcsolódnak. Ennek első lépéseként Kispalád településnevet használtuk kulcsszavas kereséshez. Ezt követően összegyűjtöttük azokon az interneten elérhető anyagokat, amelyek a témával foglalkoznak, így 34 elektronikus médiatartalmat archiváltunk, 15 különböző hírportálról. A kvalitatív tartalomelemzés során elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy a média milyen okokat határoz meg, illetve hogyan értelmezi a folyamatot Kispalád drasztikus népességszám-változása kapcsán. Emellett áttekintettük, hogy a médiatartalmak mely aktorokat nevezik meg a folyamat fő befolyásolóiként, az egyes társadalmi csoportoknak előnyös vagy hátrányos ez a változás?

3. Eredmények

3.1. A települések népességszám-változása 1990-2011 között

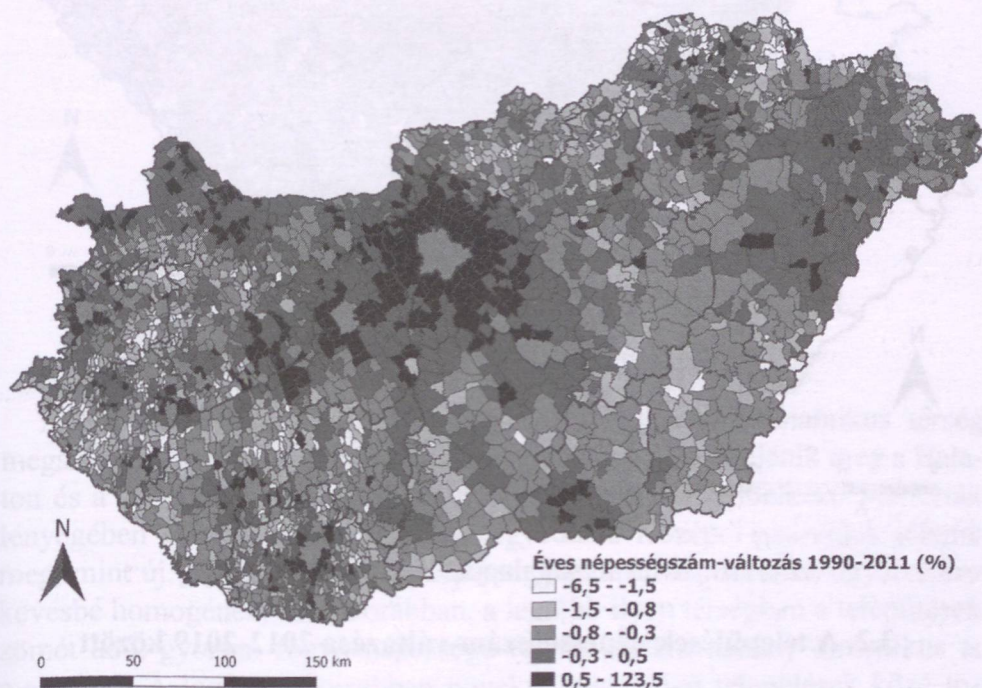
Az országos léptéktől lefelé haladva természetes módon nőnek a különbségek az adatokon belül. Egyrészt az országos szinten vázolt problémák élesebben jelennek meg alacsonyabb területi szinteken, másrészt pedig akár épp ellentétes folyamatok is lehetnek. Már a megyék esetében is érezhetők különbségek, a járásoknál még inkább, de a legnagyobb szélsőségek települési szinten jelennek meg (Vörös-Torma 2016), erre hozunk példákat a következőkben. Ezután csak a települések népességszám-változására és annak szélsőségeire koncentrálunk.

Az 1990-2011 közötti területi kép jól ismert (1. ábra). A leggyorsabb növekedést a nagyvárosok szuburbán zónáiban elhelyezkedő települések könyvelhették el. A települési lista élén olyan községek, kisvárosok vannak, mint Remeteszőlős, Telki, Pócsmegyer, Veresegyház, Diósd, Bocskai kert, Keszü, Kulcs vagy Hajmáskér. A nagyvárosok szűkebb-tágabb környékén kívül néhány Balaton-parti, kislépföldi település, valamint Északkelet-Magyarország nagyobb része rendelkezett relatíve kedvező népességszám-változási mutatókkal. A lista másik végén a külső és belső perifériák települései alkottak egybefüggő, kedvezőtlen mutatóval rendelkező térségeket (Cserehát, Zemplén, Bodrogeköz, Bihar, Dél-Békés, Bácska, Drávamente, Nyugat-Zala, Kisalföld déli peremei, Külső-Somogy, Nyugat-Tolna, Völgység, Zselic). A leggyorsabban gyarapodó települések (2. ábra, 1. táblázat) évi legalább 3%-os népességnövekedési ütemmel rendelkeztek 1990-2011 között. E nagyjából 60 település csaknem mindegyike szuburbán jellegű, a legnagyobb koncentrációjuk Budapest és Pécs környékén van. Az egyéb települések között néhány gyors természetes szaporodású cigányfalu (Uszka, Felsőregmec, Fáj) és a fürdőboomot kihasználó törpeváros Zalakaros mellett néhány különleges eset is található. Ilyen Csapi, ahol nagy létszámú bentlakásos iskolát létesítettek, Szántód, ahol egy külterület átcsatolása növelte meg a népességszámot, valamint a zalai törpefalu, Gosztola. Közös jellemzőjük, hogy Csapi kivételével mindenhol a népességnövekedéssel párhuzamosan jelentős lakásállomány bővülés is zajlott, vagyis a növekedés minden esetben valós volt.

Az 1990-2011 között extrém gyorsan növekvő népességű települések között speciális helyet képvisel Gosztola, mely néhány tulajdonságában már a 2012-2019 közötti időszak előjelének tekinthető. A Lenti melletti törpefalu népessége 1993-ra 15 főre csökkent majd innentől kezdve hektikus hullámmal tarkított folyamatos növekedés veszi kezdetét. 2009-re 30 főre nőtt a

népességszám, de közben 2003-ra már 51 is volt, 2017-re 63-an laktak Gosztolán, 2019-ben pedig 49-en. Mindeközben a falu teljesen átalakult, egy leromlott állapotban lévő zsákutcás törpefaluból elit törpefaluvá vált. Az átalakulás kulcsa a polgármester és családja, akik előbb egy panziót, majd ezt továbbfejlesztve wellness-szállót működtetnek Gosztolán. A helyi vezetés szigorúan, a legapróbb részletekig szabályozza a beépítés jellegét és ezzel a beköltözők társadalmi karakterét is meghatározza. Mindezt kiegészíti a népesség hullámszámából is jól végigkövethető „voksmigráció”, mely ennek a jelenségnek az egyik első hazai megjelenése.

1. ábra: A települések népességszám-változása 1990-2011 között
Fig. 1. Population change of the Hungarian settlements 1990-2011

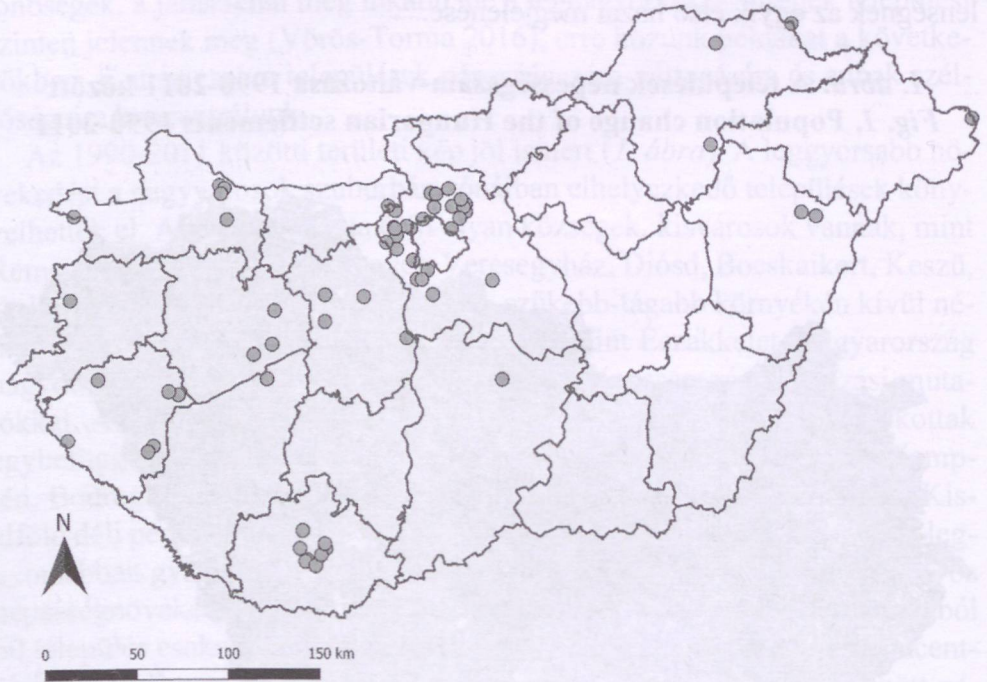
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés [2]

A lista másik végén az a mintegy 40 törpefalva található, amely 1990-2011 között népességének több mint felét elvesztette. Közöttük a somogyi Libicokozma, a zalai Iborfia és Lendvajakabfa és a borsodi Debréte népességének 2/3-át, a borsodi Tornabarakony 3/4-ét veszítette el (éves szinten 2,5-3,5%-os

fogyás). Az 1000 főnél népesebbek közül a somogyi Buzsák, a borsodi Erdőbénye, a békési Nagybánhegyes és Biharugra két évtized alatt népességének több mint 30%-át veszítette el.

**2. ábra: A leggyorsabban növekvő lélekszámú települések
1990-2011 között**

Fig. 2. Settlements with fastest growing population 1990-2011

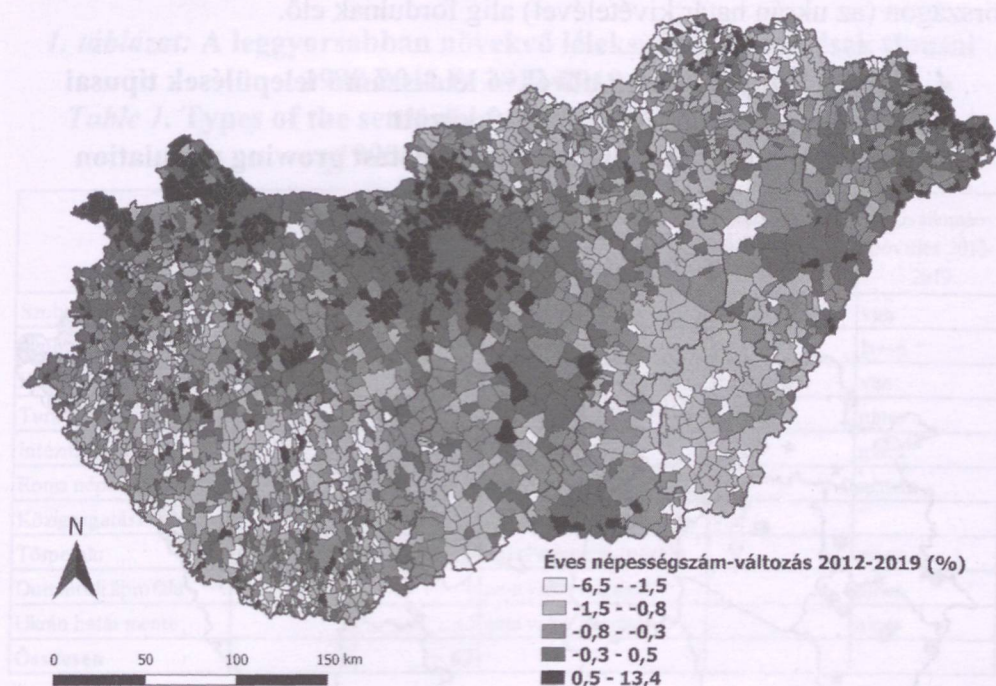
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés [2]

3.2. A települések népességszám-változása 2012-2019 között

A 2012-2019 közötti időszakra mind a népességszám-változás területi képe, mind volumene alaposan átalakult (3. ábra). A dinamikusan növekedő szuburbán zónák összezsugorodtak, néhány közép- vagy nagyváros esetében meg is szűntek. A Budapesti Agglomeráció mellett az ország északnyugati része (Győr, Mosonmagyaróvár, Sopron térsége) jelenik meg a korábbinál lényegesen kiterjedtebb, összefüggő növekedési zónaként, valamint az egyik korábbi periférián, az ukrán határ mentén is kialakult egy összefüggő növekedési zóna.

3. ábra: A települések népességszám-változása 2012-2019 között
Fig. 3. Population change of the Hungarian settlements 2012-2019

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés [1]

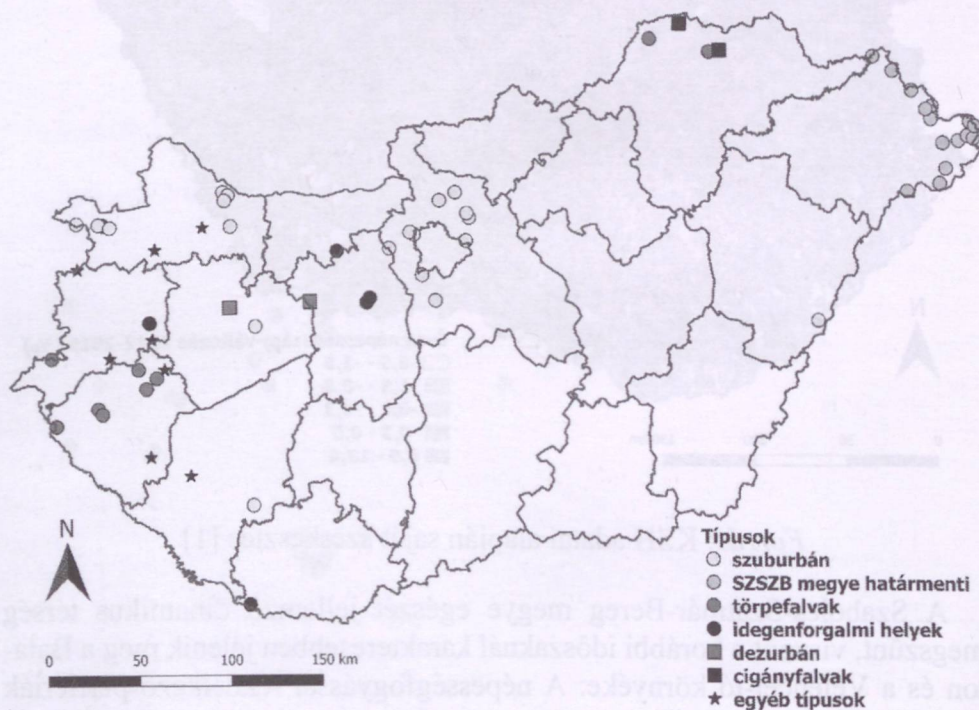
A Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egészét jellemző dinamikus térség megszűnt, viszont a korábbi időszaknál karakteresebben jelenik meg a Balaton és a Velencei-tó környéke. A népességfogyással rendelkező perifériák lényegében változatlanok maradtak, egyedül a Közép-Tisza-vidék jelenik meg, mint új, összefüggő fogyó népességű terület. A perifériák ugyanakkor kevésbé homogének, mint korábban, a legtöbb ilyen térségben a települések zömét adó, gyorsan fogyó népességű falvak mellett néhány dinamikus is megjelent. A legdinamikusabban növekvő népességű települések közé továbbra is évi 3%-nál nagyobb növekedési ütemmel lehet bekerülni, azonban az extrém növekedések (évi 10%-nál nagyobb) száma legcsökkent. A lista végén továbbra is törpefalvak vannak, évi fogyásuk 3,5-7%, néhány esetben (Tornabarakony, Nyésta, Horváthertelend, Baglad) 7 év alatt is megközelíti a népességfogyás az 50%-ot.

Az előző időszakhoz képest 2012-2019-re a leggyorsabban növekvő népességű települések területi képe meglehetősen átrendeződött (4. ábra, 1. táblázat). A korábbi időszak abszolút szuburbán dominanciája helyett a szuburbán zónákban lévő, az ukrán határ-menti és az elszórtnan elhelyezkedő

gyorsan növekvő települések száma hasonló. Jelentős ugyanakkor e települések koncentrálódása a Dunántúl északi felére, a Dél-Dunántúlon s Kelet-Magyarországon (az ukrán határ kivételével) alig fordulnak elő.

**4. ábra: A leggyorsabban növekvő lélekszámú települések típusai
2012-2019 között**

**Fig. 4. Types of the settlements with fastest growing population
2012-2019**

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés [1]

A leggyorsabban (20%-nál gyorsabb mértékben) növekvő települések legnagyobb csoportját továbbra is a szuburbán települések adják, de számuk a mintegy 60 településből már csak 20. Budapest mellett csak Győr és Sopron környékén figyelhető meg kisebb koncentrációjuk, emellett csak egy-egy Kaposvár, Veszprém és Nagyvárad(!) közeli falut említhetünk. A legextrémebb (évi 5% feletti) növekedési ütemű falvak között azonban már alig találunk szuburbánt (Vámosszabadi, Győrújfalú, Harka, Délegyháza). A növekvő népességű települések másik, látványos, területileg is koncentrált csoportját az ukrán határ mellett lévő falvak adják (15). E falvak zöme korábban stagnáló vagy fogyó népességszámmal rendelkezett, „szinte a semmiből törtek elő”. Közülük

Szamosangyalos, Kispalád, Beregsurány, Lónya, Nemesborzova a legextrémebb gyorsasággal növekvő népességű települések közé tartoznak.

**1. táblázat: A leggyorsabban növekvő lélekszámú települések típusai
1990-2011 és 2012-2019 között**

**Table 1. Types of the settlements with fastest growing population
1990-2011 and 2012-2019**

Típus	Települések száma (1990-2011)	Települések száma (2012-2019)	Növekedés oka	Lakásállomány bővülés 1990-2011	Lakásállomány bővülés 2012-2019
Szuburbán	57	20	valós migráció	van	van
Szuburbán-turisztikai	1	3	valós migráció	van	lassú
Dezurbán	1	2	valós migráció	van	van
Turisztikai	1	3	valós migráció	van	nincs
Intézmény	1	2	valós migráció	nincs	nincs
Roma népességű falu	3	2	természetes szaporodás	van	nincs
Közigazgatási változás	1	0	egyéb	van	
Törpefalu	0	9	valós migráció (pár fő)		nincs
Dunántúli apró falu	0	6	nem valós migráció		nincs
Ukrán határ mente	0	15	nem valós migráció		nincs
Összesen	65	62			

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés [1, 2]

A 20%-nál gyorsabban növekvő népességű falvak között találunk 9 törpefalut, itt a nagyarányú népességnövekedés gyakran csak pár főt jelent, e településekkel mélyebben nem érdemes foglalkozni. 6 településsel jelentkeznek idegenforgalmi helyek is (Sukoró, Nadap, Borgáta, Várgesztes, Hegykő, Drávakeresztúr-Révfa), melyek azonban a turizmus igen különböző válfajait képviselik (tópart, gyógyfürdő, villapark, újraneépülő üdülőfaluk). A maradék 12 gyorsan növekvő népességű falut már alig lehet csoportokba szedni. Vannak közöttük cigányfalvak (Fáj, Bódvalenke), dezurbán jellegű kistaluk (Bakonykúti, Németbánya), intézménnyel rendelkező falvak, ahol az intézmény bővítése okozott extrém növekedést (Csapi, Nemeskisfalud) és egyéb települések is. A települések típusba sorolása ugyanakkor nem minden esetben egyértelmű, egyes településeknél több ok is szerepet játszik a népességnövekedésben, más esetben pedig az okok változnak is időben. A mintegy hatvan leggyorsabban növekvő népességű település között csak 16 maradt benne a listában 1990-2011 és 2012-2019 között, legnagyobb részük szuburbán (Veresegyház, Nagykovácsi, Szada, Remeteszőlős, Pócsmegyer, Herceghalom, Délegyháza, Győrújbarát, Győrzámoly, Győrújfaluk, Vámoszabadi, Harka),

turisztikai-szuburbán (Sukoró), cigányfalu (Fáj, Uszka), vagy intézménnyel rendelkezik (Csapi).

A 2012-2019 között extrém népességnövekedést mutató falvak sajátosága, hogy előfordulnak közöttük olyanok, amelyek esetében a lakosságszám gyarapodás különleges módon nem párosul lakásállomány növekedéssel. Amíg a mintegy 60 leggyorsabban növekvő népességű település között 1990-2011 között csak egyetlen ilyen fordult elő, 2012-2019 között már 43, az összes ilyen település bő kétharmada. Megfordítva, mindössze 19 olyan település volt, ahol a gyors népességnövekedés (20% feletti) a lakásállomány jelentősebb (5% feletti) bővülésével járt 2012-2019 között. A típusokat tekintve ide sorolható a 20 szuburbán közül 17 és a két dezurbán falu. A lakásállomány bővülése nélküli népességnövekedés igen új és különleges jelenség a migráció történetében Magyarországon.

Mindezek alapján a 2012-2019 között leggyorsabban növekvő népességű településeket a következő csoportokba oszthatjuk:

- Valós növekedés migrációval és új lakásokkal (szuburbán és dezurbán falvak)
- Valós növekedés migrációval, üres lakásokba vagy üdülőkhöz (turisztikai települések, periférikus falvak, szuburbán-idegenforgalmi települések)
- Valós növekedés új intézményekkel (bentlakásos iskola, idősek otthona bővítése)
- Valós növekedés természetes szaporodással (cigányfalvak)
- Növekedés valós migráció nélkül (ukrán határmenti falvak, dunántúli kistelepülések)

Bár a második csoportot is érdemes lenne egy mélyebb kutatással megvizsgálni, a legérdekesebb típust mégis az utolsó adja, a leggyorsabban növekvő népességű falvak mintegy harmada ebbe a csoportba tartozik. 15 ukrán határmenti falu mellett néhány dunántúli kistelepülés is ebbe a kategóriába került. Közös jellemzőjük, hogy a népességnövekedésük beköltözésekből származik, ám e beköltözések csak papíron léteznek, a beköltözők lakcímet létesítenek a településen, de életvitel-szerűen nem laknak ott. Mindehhez általában az szükséges, hogy e fiktív migrációval mind a település vezetése, mint a „beköltözők” is nyerjenek (valójában a beköltözők esetében a nyereség az is lehet, hogy nem vesztenek). E jelenség legkomplexebb módon és legnagyobb mértékben az ukrán határmenti településeken jelenik meg, mely folyamat sokszor komoly médiavisszhangot is nyert. Az egyik legextrémebb ilyen település, a szatmári Kispalád esete jól reprezentálja ezt a folyamatot (Borbély 2015, Kósa 2016).

A tartalomelemzés alapján megállapítható, hogy a kispaládi népesség-szám-változás az országgyűlési és az önkormányzati választások időpontjának közeledtével gyakori téma a médiában. Az összegyűjtött médiatartalmak többsége a 2018. április 08-ai országgyűlési választások (14) és a 2019. október 13-ai önkormányzati választások (17) időszakában jelentek meg.

Kispalád egy kistelepülés Szatmárban a határ mellett, még a legközelebbi kisvárostól, Fehérgyarmattól is távol. 1990-ben 493-an, 2014-ben 579-en lakták, a növekedés oka elsősorban a természetes szaporodás volt, cigány többséggel rendelkező település. 2016-ra a falu népessége 1164 főre ugrott meg, majd 2019-re 975 főre mérséklődött. Mindeközben a lakásállomány alig változott (1990: 173 lakás, 2014: 185 lakás, 2019: 185 lakás), a leggyorsabb népességnövekedési időszakban egyáltalán nem. A médiatartalmak alapján a bevándorlás Ukrajnából történik, elsősorban magyarokat érint, de a költözések vélhetően csak papíron léteznek, a beköltözők egyáltalán nem tartózkodnak Kispaládon. A médiabeszámolók szerint van olyan ház, ahol 100 főnél is többen vannak bejelentve.

„50-100 ukrán–magyar kettős állampolgár is bejelentkezett állandó lakcímmel, pedig soha nem látta ott őket senki” (index.hu, 2019.10.13.)[3]

A folyamat okai összetettek, a média számos vélt vagy valós okot összegyűjtött, melyek a vonatkozó cikkek tartalomelemzéséből derülnek ki. A lakcím létrehozásában érintett kárpátaljaiaknak számos előnnyel jár(hat) egy magyarországi lakcím. Az első okok között az ukrain háborút említik meg, a behívó elleni menekülés esélyét teremtheti meg a magyarországi lakcím. Emellett a média gyakran említi a könnyebb magyarországi vagy Európai Unió munkavállalást, illetve a jobb egészségügyi és szociális ellátás lehetőségét, mint döntő tényező a magyarországi lakcím létesítésében.

„Az őket befogadó helyiek szerint több oka van az odaköltözésüknek, az egyik leggyakrabban emlegetett pedig az ukrán háború. „Amikor elindult az emberek besorozása, a fiatalok közül sokan úgy döntöttek, hogy átjelentkeznek Magyarországra”” (hvg.hu, 2015.10.30.)[4]

„(...) a behívó előli menekülés, az orvosi ellátás, a magyar rendszámú autó, a munkavállalás miatt akarnak magyarországi lakcímet szerezni.” (168ora.hu, 2018.02.02.)[5]

A média anyagai rávilágítanak arra, hogy a gyakran mélyszegénységben élő kispaládiak különböző juttatások, előnyök érdekében egyeznek bele a házukba való bejelentkezésbe.

„Van, aki közmunkát, van, aki pénzt, és van, aki ajándékkosarat kapott azért, hogy papíron ukrain magyarokat jelentett be a házába.” (hvg.hu, 2018.04.03.)[6]

„(...) közmunkával megszarolják a szegény embereket, hogy fogadjanak be ukrán-magyar kettős állampolgárokat, akiket egyébként életükben nem láttak. Az ukrán oldalon pedig ügynökök fizetik le az embereket, hogy írják alá a bejelentkezési papírokat (...)” (444.hu, 2019.10.03.)[7]

A hazai médiadiskurzusban megjelenik az a tényező is, mely szerint a helyi és országos politika is visszaél jelen helyzettel és kihasználja a papíron bejelentkező kárpátaljai magyarokat. A cikkekben leírtak alapján gyakori, hogy a polgármester szavazatokat tud szerezni (kárpátaljaiak segítségével), a kormányzat nyeresége pedig a dupla szavazatok (a listás szavazatok mellett így egyéni körzetben is szavazhatnak a kárpátaljaiak).

„„Hálából” pedig részt vettek a parlamenti voksoláson, nem kérdés, zömmel melyik pártra szavazva (...)” (magyarnarancs.hu, 2019.04.01.)[8]

A média a hazai adózó állampolgárokat említi a folyamat veszteseiként, hiszen a helyieknek problémát okoz a bejelentkezett lakosság miatt az egészségügyi ellátásban való részesülés, továbbá kifejezetten sérelmezik a kispaládiak, hogy idegenek döntenek a helyi vezető személyéről.

„De a kispaládiakat leginkább az zavarja, hogy a mindennapjaikat is megnehezíti a nagy létszámú „mű-magyar” ukrán. A kispaládai kórház várakozó betegek között egyre több az ukránul beszélő, s emiatt a TB-jüket ténylegesen a magyar államkasszába befizető betegek mind tovább kénytelenek várni a sorukra.” (magyarnarancs.hu, 2019.04.01.)[8]

„(...) a falu fellázadt a kettős állampolgárok ellen, az itteniek nem akarják, hogy ők döntsenek róluk.” (zsurpubi.hu, 2019.10.13.)[9]

Mindennek tudományos értékű bizonyítását még egy megfelelő terepi kutatás után sem lehetne garantálni. A fentiekben felvázolt problémakör további „vesztesei” a népességkutatók is, akiket bizony immár olyan egyszerű adatok is megtéveszthetnek, mint a népességszám-változás. A sajtó „voksturistáknak” nevezi az így beköltöző határon túliakat, de a jelenség komplexitásából adódóan, mivel koránt sem csak a választásokkor van jelentősége a folyamatnak, helyesebb lenne a „lakcimmigráns” kifejezés. Hasonló jelenség jóval kisebb mértékben a szerb határ mentén is megjelent, az ország középső részén lévő valós költözés nélküli migrációs jelenségek viszont jellegükben leginkább a gosztolai folyamatokhoz hasonlítanak.

Felhasznált irodalom

Borbély Sándor (2015): „Az ukrán, utolsó cigány” – a külföldi bevándorlás mikro-politikája egy határvidéki településen, Kispaládon. In: Tér És Társadalom, 29:3 pp. 3-32.

Kósa, Dorottya (2016): Ukrainian migration in Hungary. 18 p.

<http://www.szubjektiv.org/wp-content/uploads/2016/02/migration-report-1.pdf>

Obádovics Csilla (2018): A népesség szerkezete és jövője. In: Monostori Judit; Őri

Péter; Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai portré 2018: Jelentés a magyar népesség helyzetéről BUDAPEST: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, pp. 271-294.

Spéder Zsolt (2014): Demográfiai folyamatok: születések, halálozások, korösszetétel. In: Kolosi Tamás; Tóth István György (szerk.): Társadalmi Riport Budapest, Magyarország: TÁRKI, pp. 63-82.

Vörös-Torma Katalin (2016): Magyarország településeinek kedvezőtlen népességi folyamatai. In: KÖZTES EURÓPA: TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT: A VIKEK KÖZLEMÉNYEI 8:1-2. pp. 5-16.

Felhasznált források

- [1] http://www.ksh.hu/apps/hntr.main?p_lang=HU (Letöltés dátuma: 2020.01.22.)
- [2] <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/?lang=hu> (Letöltés dátuma: 2020.01.22.)
- [3] https://index.hu/belfold/2019/10/13/kispalad_jand_kettos_allampolgarok_nem_ott_laknak_osszeszolalkoztak_onkormanyzati_valasztas_2019/ (Letöltés dátuma: 2020.01.22.)
- [4] https://hvg.hu/itthon/20151030_Ukrajnabol_menekulo_magyarok_leptek_el_eg (Letöltés dátuma: 2020.01.22.)
- [5] <https://168ora.hu/itthon/utananeztunk-szabolcsban-gyurcsany-demonizalt-ukran-nyugdijasainak-144638> (Letöltés dátuma: 2020.01.22.)
- [6] https://hvg.hu/itthon/20180403_kozmunkat_igert_a_polgarmester_az_ukranok_bejelenteseert_cserebe (Letöltés dátuma: 2020.01.22.)
- [7] <https://444.hu/2019/10/03/az-ukran-hatar-melletti-telkekre-sufnikba-bejelentett-valasztok-mar-a-valasztasi-bizottsagnak-sem-stimmelnek> (Letöltés dátuma: 2020.01.22.)
- [8] <https://magyarnarancs.hu/belpol/kisvarda-erosen-megcsappant-a-valasztasokra-felduzzasztott-nepesség-118556> (Letöltés dátuma: 2020.01.22.)
- [9] <https://zsurpubi.hu/cikk/9092-huzzatok-el-innen-ne-ti-dontsetek-el---kiabaltak-a-helyiek-a-szavazni-erkezo-ukran-magyar-kettos-allampolgaroknak/> (Letöltés dátuma: 2020.01.22.)
- [10] <https://www.indexmundi.com/facts/indicators/SP.DYN.CBRT.IN/rankings> (Letöltés 2020.01.18.)
- [11] <https://www.indexmundi.com/facts/indicators/SP.DYN.CDRT.IN/rankings> (Letöltés: 2020.01.18)

Összefoglalás

A permanens demográfiai problémák jelentik az egyik legnagyobb kihívást napjainkban a hazai társadalom előtt. Az alacsony születési és magas halálozási ráta, a magas természetes fogyás, a változó irányú és mértékű migráció, az előregedés a legfontosabb elemei e problémahalmaznak. Települési szinten azonban jelentős eltéréseket tapasztalhatunk. Amíg 1990-2011 között a népességüket leggyorsabban növelő települések között szinte kizárólagosan szuburbán települések voltak, addig 2012-2019-re a kép sokkal összetettebbé vált. A szuburbán falvak mellett ukrán határmenti települések, dezurbán falvak, törpefalvak, idegenforgalmi települések is a leggyorsabban növekvők között vannak. A legérdekesebb típust azok a települések alkotják, amelyek népességszámát a papíron beköltözők adják, de ahová tényleges beköltözés nincs. Legnagyobb számban az ukrán határ mentén találunk ilyen településeket, a folyamat okai összetettek. Mindez azt eredményezi, hogy a népesség-szám-változási folyamatok területi képe sokkal összetettebb napjainkban, mint korábban és a szerteágazó okok miatt magyarázatuk is nehezebb. Azt is jelentik ezek a folyamatok, hogy a települések valós és statisztika szerinti népességszámai egyre több esetben térnek el, melyet a jelenleg használt népességszám kategóriákkal nem lehet kezelni.

Kulcsszavak: települések népességszám-változása, Magyarország, szuburbanizáció, „mozgás nélküli” vándorlás, ukrán határmente